

До 75 річниці насильницького виселення кримськотатарського народу з його історичної батьківщини

Депортація – це насильницьке переселення громадян за національною ознакою у віддалені місцевості СРСР, де вони розміщалися у спецпоселеннях.

Депортація кримських татар – не перша та не остання репресивна акція тоталітарного режиму по національному признаку на теренах колишнього Радянського Союзу. Починаючи з 1920 (тисяча дев'ятсот двадцятих) років і до кінця 1940 (тисяча дев'ятсот сорокових) років від цих вимушених внутрішніх переселень постраждало близько 6 (шісти) мільйонів людей. Унаслідок цього з них загинуло від 1 (одно) до 1,5 (півтора) мільйонів.

Офіційно депортація кримських татар обґрунтовувалася фактами нібито масової участі у колабораціоністських формуваннях, які виступали на боці нацистської Німеччини під час Другої світової війни, хоча народ по нормам міжнародного права не може і не повинен нести відповідальність і підлягати покаранню за дії, вчинені окремими представниками цього народу.

При депортації людей у керівництва держави з'являлася можливість отримати дешеву робочу силу й скерувати її в інші регіони країни для використання в екстремальних умовах. У 1943—1944 роках проведені масові депортації калмиків, інгушів, чеченців, карачаївців, балкарців, кримських татар, ногайців, турків-месхетинців, понтійських греків — в основному за обвинуваченням в співпраці з нацистами, які поширювались на весь народ. Були ліквідовані автономії цих народів. В Радянській державі у той час існував та активно підтримувався принцип колективної відповідальності за учинені злочини, особливо проти влади.

Каральні підрозділи мали чіткий план дій та накопичений до цього досвід. Для цього в Крим прибуло 5 тис. оперативників НКВС та НКДБ

СРСР, водночас до таємної операції залучили 20 тис. бійців та офіцерів внутрішніх військ НКВС.

Вранці 18 травня 1944 року почалась ця операція. Зранку під будинками на татар вже чекали сотні вантажних автомобілів з охороною. Людям давали до 30 хвилин на збори. Потім усіх відвозили на вантажівках до залізниці та відправляли ешелонами на Схід. Для цього залучили 70 товарних составів по 50 вагонів кожен. О 16:00 20 травня Депортацію було закінчено.

За даними Міністерства закордонних справ України депортували 238 500 чоловік, в основному жінок и дітей. Через нестачу харчів, антисанітарію й велику скупченість близько 8 тисяч загинуло в дорозі, ще десятки тисяч померли внаслідок суворих умов вигнання упродовж наступних років.

Під час депортації у кримських татар вилучили: понад 80 тис. будинків, понад 34 тис. присадибних будинків, близько 500 тис. голів худоби, всі запаси продовольства, насіння, саджанців, корму для домашніх тварин, будівельних матеріалів, десятки тисяч тон сільськогосподарської продукції. Було ліквідовано 112 особистих книгозбірень, 646 бібліотек у початкових і 221 у середніх школах. У селах закрили 360 хат-читалень, у міста і райцентрах – понад 9 тис. шкіл і 263 клуби. Були також закриті мечеті в Євпаторії, Бахчисараї, Севастополі, Феодосії, Чорноморському та в багатьох селах.

На місце виселених кримських татар на півострів прибули переселенці з України, Воронежської, Брянської, Тамбовської, Ростовської областей РРФСР. У подальшому влада прагнула знищити всі сліди присутності кримських татар на півострові і в наступних переписах населення заборонила будь-які згадки про них.

Депортованих кримських татар, зарахували до категорії спецпоселенців, виселених довічно. Указ Президії Верховної Ради СРСР «Про кримінальну відповідальність за втечі з місць обов'язкового постійного поселення осіб, виселених у віддалені райони Радянського Союзу в період Вітчизняної війни» від 26 листопада 1948 року

встановлював жорстоке покарання за втечу зі спецпоселення – 20 років каторжних робіт.

Внаслідок поганих кліматичних та санітарно-побутових умов, непосильної праці та хвороб у нових місцях проживання кількість кримських татар різко зменшилася. Станом на 1 січня 1953 р. у Радянському Союзі проживало 165 тис. спецпоселенців кримськотатарської національності. Окрім цього, режим спецпоселень сприяв руйнуванню етнічної єдності, мовної спільності кримськотатарського народу, знецінивши такі норми як право на життя, честь і гідність людини.

Режим скасували лише у 1956 році. Законодавчі акти вищого органу державної влади СРСР хоча й передбачали звільнення з-під адміністративного нагляду спецпоселенців з Криму, однак повністю позбавляли їх права на компенсацію втраченого при виселенні майна та забороняли повертатися в місце колишнього проживання.

Ця заборона формально діяла до 1974 року, а фактично до 1989 року, коли 3 1989 року почалось масове повернення кримських татар до батьківщини, при чому від радянської влади ніякої допомоги в поверненні та отриманні будь яких компенсацій за землі та майно, які вони втратили не було. Російська Федерація як держава- правонаступник СРСР також не відшкодувала депортованим збитки за втрачене майно і не провела судові процеси над особами, які відповідальні за насильницьке переселення або причетні до нього.